

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

11-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 11 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Muxammadiev Akmal Ganievich</i> TOSH DAVRIDA KVARIS XOMASHYOSIDAN FOYDALANISH MASALASINI O'RGANISH	10-15
<i>Xujaniyazov Uktam Yeshbayevich</i> MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTONDA MADANIYAT SOHALARI RIVOJLANISHINING ASOSIY TENDENSIYALARI (QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI MISOLIDA)	16-21
<i>Mo'minov Xusanboy Madaminjonovich, Xamidova Ominaxon</i> ANTI-K TEATR	22-25
<i>Ravshanov O'ktamali Rustam o'g'li</i> SOPOL IDISHLARDAGI EPIGRAFIKA	26-29
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> O'ZBEK OLIMLARI VA MUTAXASSISLARINING GLOBAL FAN VA TEXNOLOGIYA RIVOJIGA TA'SIRI: TARIXDAN HOZIRGI	30-33
<i>Esanova Nilufar</i> O'ZBEKISTONNING SANOAT SOHASIDA KADRLAR TAYYORLASH SIYOSATI: ILMIY ASOSLAR VA DOLZARB MASALALAR	34-38
<i>Asadova Ra'no Baymanovna, Ashurova Qunduz Abduxoliq qizi</i> QASHQADARYO VILOYATIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING RIVOJI (1990–2025): MANBALAR, MUAMMOLAR VA TENDENSIYALAR	39-42
<i>Umarqulova Gulchiroy Fayzulla qizi</i> JIZZAX CHO'LLARINING O'ZLASHTIRILISHI VA MIRZACHO'L VA DO'STLIK TUMANLARINING TASHKIL TOPIHI TARIXIDAN	43-47
<i>Shirinova Nargiza Faxritdinbek qizi</i> XIX ASR IKKINCHI YARMI – XX ASR BOSHLARIDA TURKISTONDA DORISHUNOSLIK AN'ANALARI TARIXIDAN	48-53

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Akbarov Husan O'zbekxonovich</i> BOG'DORCHILIK XO'JALIKLARINING ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI EKONOMETRIK MODELLAR ASOSIDA BAHOLASH	54-59
<i>Asqarova Nargiza Ilhomxo'jayevna</i> KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ILG'OR XORIY TAJRIBASI	60-67
<i>Nurmurodov Zafarjon Nurmurod o'g'li</i> MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI ORGANLARINI RAQAMLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YO'NALISHLARI VA MUAMMOLARI	68-72

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Abilov O'rol Murodovich</i> OPTIMIZM-PESSIMIZMNING IJTIMOY VA GNOSEOLOGIK ASOSLARI	73-81
<i>Ismoilov Maxamadixon Isroilovich</i> AXLOQ VA FOYDA O'RTASIDAGI DIALEKTIKA: IQTISODIY RATSIONALIZMGA AKSIOLOGIK YONDASHUV	82-90
<i>Yuldashev Rustam Daniyrovich</i> YOSHLAR TARBIYASIDA DINIY-MA'RIFIY TUSHUNCHANING O'RNI VA AHAMIYATI	91-98
<i>Sagdullayeva Dilbar Shuxratovna</i> JAMOATCHILIK NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISHNING FALSAFIY JIHATLARI	99-105
<i>Narziyev Zubaydillo Ibodilloevich</i> AZIZIDDIN NASAFIYNING TASAVVUF ILMIGA OID QARASHLARINING METODOLOGIK TAHLILI	106-112
<i>Mamajonov Sanjarbek Hamrajonovich</i> SOTSIAL INJENERIYANING RIVOJLANISH TARIXI VA METODOLOGIYASI	113-118
<i>Rajabov Ilxom Mustafoevich</i> ZAMONAVIY TA'LIM PARADIGMALARI (RAQAMLI TA'LIM, KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV, UZLUKSIZ TA'LIM): IJTIMOY-FALSAFIY TAHLIL	119-123
<i>Toirov Ilxom</i> MADANIYAT VA KUNDALIK HAYOT DIALEKTIKASI	124-127
<i>Mamatnazarov Lazizbek To'raquliyevich</i> ZO'RAVONLIK IJTIMOY-XATARLI XULQ-ATVOR SIFATIDA: MAZMUNI VA MOHIYATI, OQIBATLARI	128-131
<i>Toxirov Abdumalik Ashurali o'g'li</i> MODERNIZATSIYA SHAROITIDA YOSHLAR AXLOQIY QADRIYATLARINING TRANSFORMATSION DINAMIKASI	132-136
<i>Нурмухамедова Севара Бадриддиновна</i> ВЛИЯНИЕ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ НА ФОРМИРОВАНИЕ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ МОЛОДЕЖИ	137-141
<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> YOSHLAR SALOMATLIGI VA IJTIMOY SHAKLLANISH: STRESS, DEPRESSIYA, RUHIY SALOMATLIK, JAMOATCHILIK VOSITASI SABOQLARI ...	142-145
<i>Xolmirzayeva Jumagul Xamdamovna</i> YOSHLAR MEHNAT MADANIYATI VA UNING JAMIYAT RIVOJIGA TA'SIRI	146-150
<i>Abdusalimov Abror Vali ug'li</i> MIRZO G'OLIB VA MUHAMMAD IQBOL IJODIDAGI FALSAFIY, MA'NAVIY VA BADIY MUSHTARAKLIK	151-158
<i>Maxmudov Izzatillo Ne'matilloevich</i> IJTIMOIY ADOLAT: NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI VA ZAMONAVIY TALQINI	159-163
<i>Aripov Alisher Sayfiddinovich</i> KORRUPSIYA TUSHUNCHASINING ILMIY-METODOLOGIK ASOSLARI	164-167
<i>Xudoyqulov Shukrullo Sohibovich</i> O'ZBEKISTONDA YANGI TARAQQIYOT BOSQICHIDA YANGI MA'NAVIY MAKONNI YARATISH TAMOIYILLARI	168-172

<i>Ibrogimova Gulbaxor Eshmamatovna</i> MA'NAVIY-AXLOQIY TANLOV TUSHUNCHASI VA UNING FALSAFIY MOHIYATI	173-176
---	---------

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Abduraxmonova Ra'no Kosimovna</i> NEMIS TILIDAGI DINIY MATNLARNING O'ZBEK TILIGA	177-182
<i>Abdusalimov Abdulaziz Abdumutal o'g'li</i> INGLIZ TILI MODAL FE'LLARINING TIPOLOGIK TALQINI	183-188
<i>Abduraximova Okila Gayratovna</i> ZAMONAVIY NEMIS TILIDA NEOLOGIZMLAR TIPOLOGIYASI VA TASNIFI	189-194
<i>Ubaydullayeva Umida Abdushukur qizi</i> TERMIN, TERMINOLOGIYA VA ULARNING YONDOSH TUSHUNCHALARGA MUNOSABATI	195-198
<i>Sayitqulova Zilola Xusniddin qizi</i> BADIY ASARLARDA PERSONAJLARARO MUNOSABATLARNING LINGVOMADANIY VA PRAGMATIK TAHLILI (O'ZBEK VA INGLIZ ADABIYOTI MISOLIDA).....	199-203
<i>Khodjayeva Khurshida Sharafitdinovna</i> LANGUAGE CHANGE AND THE EMERGENCE OF NEW LEXICAL UNITS IN THE DIGITAL ERA	204-209

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Реймбаев Абдулла Курбанбаевич</i> РАССУЖДЕНИЯ ОБ УГОЛОВНО-ПРАВОВОМ ПОНЯТИИ УЧАСТИЯ В ПРЕСТУПЛЕНИИ	210-215
<i>Sayfiddinov Aqliddin Anvarjon o'g'li</i> HUDUDLARNI IJTIMOY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISHDA MAHALLIY KENGASHLAR FAOLIYATINI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH: RETROSPEKTIV TAHLIL	216-222
<i>Samandarova Feruza Baxromjon qizi</i> YASHIL DAVLAT XARIDLARI	223-229
<i>Rasulov Siroj Sodiq o'g'li</i> DAVLAT BOSHQARUVIDA ODILLIK PRINSIPI TALQINI	230-233
<i>Aslanov Sharafiddin Xayrullayevich</i> IQTISODIY JINOYATLARNING MAZMUN-MOHIYATI VA ULARNING OLDINI OLISH MEXANIZMLARI	234-238

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Akbarova Gulhayo Oybekovna</i> TA'LIM 5.0 KONSEPTSIYASI ASOSIDA "QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARI" FANINI O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	239-246
<i>Sulaymanova Dildora Nazarovna</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA KREATIV TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISHDA SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING ROLI	247-251

Aytmuratov Ajiniyaz Jumabay Uli

TALABALARNING MODELLASHTIRISHGA OID KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA
RAQAMLI TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH 252-255

Najmetdinov Ma'ruf G'ayratovich

O'QUVCHILARNING SOG'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISHDA
MULTIPLATFORMADAN FOYDALANISH METODIKASI MODEL 256-265

Javliyeva Shahnoza Bahodirovna

TA'LIM SIFATINI TA'MINLASHGA YO'NALTIRILGAN O'QUV-TARBIYAVIY
JARAYONNI TASHKIL ETISH VA DIDAKTIK MATERIALLAR YARATISH
TEXNOLOGIYASI 266-269

Received: 10 October 2025
Accepted: 25 October 2025
Published: 2 November 2025

Article / Original Paper

INTERPRETATION OF THE PRINCIPLE OF JUSTICE IN PUBLIC ADMINISTRATION

Rasulov Siroj

Researcher at BukhSU

Abstract. This article analyzes the essence, content, and practical significance of the principle of justice in the system of public administration. It highlights the role of the justice principle in the activities of public administration bodies, its importance in ensuring citizens' rights and freedoms, and the necessity of adhering to fairness criteria in decision-making processes. In addition, interpretations of the justice principle in national and international legal sources are compared, and ways of applying them to public administration practice are examined. The research findings emphasize that the principle of justice is recognized as a key factor in strengthening the stability, transparency, and public trust in the system of public administration.

Keywords: principle of justice, public administration, fairness, rule of law, public trust, administrative decisions.

DAVLAT BOSHQARUVIDA ODILLIK PRINSIPI TALQINI

Rasulov Siroj Sodiq o'g'li

BuxDU izlanuvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada davlat boshqaruvi tizimida odillik prinsipi mohiyati, mazmuni va uning amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Unda odillik tamoyilining davlat boshqaruvi organlari faoliyatidagi o'rni, fuqarolar huquq va erkinliklarini ta'minlashdagi roli hamda boshqaruv qarorlarini qabul qilishda adolat mezonlariga amal qilish zaruriyati yoritilgan. Shuningdek, milliy va xalqaro huquqiy manbalarda odillik prinsipi talqinlari solishtirilib, ularni davlat boshqaruvi amaliyotiga tatbiq etish yo'llari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, odillik prinsipi davlat boshqaruvi tizimining barqarorligi, shaffofligi va fuqarolarga ishonchni mustahkamlashda asosiy omil sifatida e'tirof etiladi.

Kalit so'zlar: odillik prinsipi, davlat boshqaruvi, adolat, qonun ustuvorligi, fuqarolik ishonchi, boshqaruv qarorlari.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I11Y2025N41>

Kirish. Har qanday demokratik davlatda boshqaruvning asosiy maqsadi — fuqarolarning huquq va erkinliklarini ta'minlash, jamiyatda ijtimoiy adolatni qaror toptirishdan iboratdir. Shu nuqtai nazardan, odillik prinsipi davlat boshqaruvi tizimining ajralmas qismi sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Odillik davlat organlarining faoliyatini qonuniylik, xolislik va tenglik tamoyillari asosida olib borishini taqozo etadi.

Davlat boshqaruvida odillik prinsipi haqida so'z borar ekan, bevosita qonunchilik va uni amalga oshirish mexanizmida prinsipni qo'llash masalasi yotadi.

Odillik prinsipi eng avvalo, qonun ustuvorligi, inson huquqlariga hurmat va tenglik tamoyillarini o'zida mujassam etadi. Bu prinsipga amal qilish boshqaruv organlari faoliyatining shaffof va hisobdor bo'lishini ta'minlaydi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Mazkur maqola tadqiqotida davlat boshqaruvi tizimida odillik prinsipi mohiyati, mazmuni va uning amaliy ahamiyati falsafiy-nazariy

yondashuv, sistemali yondashuv, ma'lumotlar tahlili, taqqoslash usuli orqali tahlil etilgan. Odillik prinsipi davlat boshqaruvi tizimining barqarorligi, shaffofligi va fuqarolarga ishonchni mustahkamlashda asosiy omil sifatida ekanligi birinchi prezidentimiz I.Karimov, olim X.T. Odilqoriyev va shuningdek boshqa olimlarning ilmiy izlanishlari va tadqiqotlari orqali atroflicha ochiqlangan va falsafiy-nazariy yondashuv asosida ijtimoiy-falsafiy tahlil qilingan.

Muhokama va natijalar. Odillik prinsipi – adolatli jinoyatning huquqiy asosidir.

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 8-moddasi odillik prinsipini belgilab beradi. Ushbu prinsip jinoyat huquqining asosiy tamoyillaridan biri bo'lib, jinoyat sodir etgan shaxsga nisbatan qo'llaniladigan jazo yoki boshqa huquqiy ta'sir choralari adolatli bo'lishini talab qiladi. Ya'ni, jinoyatchiga nisbatan belgilangan jazo jinoyatning og'ir-yengilligiga, aybning darajasiga hamda shaxsning ijtimoiy xavflilik darajasiga mos bo'lishi shart.

Bu prinsipning asosiy maqsadi – jazoning adolatli bo'lishini ta'minlashdir. Jazo haddan tashqari yengil yoki haddan tashqari og'ir bo'lmasligi, balki jinoyatga monand bo'lishi kerak. Masalan, kichik og'irlikdagi jinoyat uchun ortiqcha jazo tayinlash nafaqat adolatsizlik, balki fuqarolarning davlatga bo'lgan ishonchini ham kamaytiradi. Shu bilan birga, og'ir jinoyatlar uchun yengil jazo berilishi ham jamiyatda huquqiy tartibni zaiflashtiradi.

8-moddada yana bir muhim qoida – bir jinoyat uchun ikki marta javobgarlikka tortilmaslik prinsipi belgilangan. Bu prinsip xalqaro huquqda “non bis in idem” deb ataladi va har qanday shaxs bir jinoyati uchun faqat bir marta javobgarlikka tortilishi mumkinligini anglatadi. Agar bir shaxs allaqachon o'sha jinoyat uchun javobgarlikka tortilgan bo'lsa, u qayta jazolanmasligi kerak. Bu nafaqat inson huquqlarining himoyasi, balki sud-huquq tizimining soddaligi va adolatli ishlashining kafolatidir.

Ta'kidlash joizki, odillik prinsipi jinoyat huquqining poydevori bo'lib, shaxsga nisbatan jazo belgilarini aniq, izchil va insonparvarlik tamoyillariga asoslanib qo'llashni taqozo etadi. U nafaqat jinoyatga munosib jazo belgilashni, balki inson sha'ni va qadr-qimmatini himoya qilishni ham o'z ichiga oladi. Bu prinsip qonun ustuvorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Davlat boshqaruvi haqida gap borar ekan, davlat mexanizmi haqida bahs yuritilishi kerak.

“Davlat mexanizmi (apparati)da jamiyat oldidagi iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy sohalardagi vazifa va funksiyalarni bajarish maqsadida, bir qancha davlat organlari iyerarxiya asosida, yagona bir tizimga birlashadi. Shuningdek, u o'z funksiyalarini bajarib, davlat hokimiyatini amalga oshiradi. Davlat mexanizmi ni tashkil etish muayyan obyektiv prinsiplarga tayanadi. Bu esa, jamiyatning davlat tomonidan samarali idora etilishini ta'minlaydi”[3].

“Davlat hokimiyatini amalga oshirish masalasi barcha zamonlarda dolzarb bo'lgan va hozir ham shunday. Davlatning institutsiyaviy elementi – davlat hokimiyatining uyushtirilishi, tashkillashtirilganligi, ya'ni tashkilot sifatida rasmiylashtirilganligidir. Davlatni tashkilot sifatida turli nuqtai nazardan talqin etish mumkin. Teran ma'noda, davlat – bu mamlakatning butun aholisini qamrab oladigan iyerarxik (pog'onama-pog'ona uyushgan) tashkilot bo'lib, bunda aholi davlatning boshlang'ich elementi hisoblanadi. Aholining bu uyushmasi – tashkilotida, bir tomonda – “boshqariluvchi fuqarolar” bor, ikkinchi tomonda – butun davlat tashkilotini boshqaruvchi apparat mavjud”[2].

“Davlatga o'z hokimiyatini amalga oshirish imkonini beruvchi tashkiliy moddiy kuch – bu davlat apparati(mexanizmi)dir. Bu apparat (mexanizm) davlatning nimadan tashkil topganligini anglatadi. Davlat apparati – davlat hokimiyatini amalga oshiruvchi organlar tizimi.

U davlat oldida turgan maqsad va vazifalarni bajarishga qaratilgan asosiy funksiyalarni ado etadi. Apparat – jamiyatda boshqaruvni amalga oshiruvchi lavozimli xodimlar va boshqaruv organlari yig'indisidir. Davlat va huquq nazariyasida davlat hokimiyatini amalga oshiruvchi maxsus tashkilot “davlat apparati” va “davlat mexanizmi” atamallari bilan ifodalanadi. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy, huquqiy islohotlarda davlatning roli, uning bosh islohotchilik xususiyatlarini ushbu sarmazmun ishlarni amalga oshirishda davlatning, davlat organlarining va eng asosiysi, davlat mexanizmining tutgan o'ri beqiyosdir”[1].

Shu bilan birgalikda, odillik prinsipi ham davlat mexanizmni yuritishda muhim vositadir. Bevosita odillik prinsipini sud tizimida va davlat nazorat organlari faoliyatida kuzatish mumkin.

Xususan, “odillik prinsipining mohiyati, barcha sud qarorlari va jarayonlarida xolislik, tenglik va haqiqatga asoslanishdan iboratdir. Adolatli sud tizimi, odil va xolis sudyalor orqali tashkil topadi. Sudyalor, o'zining qarorlarida barcha tomonlarning huquqlarini e'tiborga olib, nafaqat qonun talablariga, balki ijtimoiy axloqiy qadriyatlar va xalqning adolatga bo'lgan ishonchiga ham javob berishlari zarur. Odillik prinsipining asosiy jihati shundaki, sudyalor o'z qarorlarini xususi yoki ijtimoiy manfaatlardan holi, faqatgina qonuniy asosda, haqiqatni aniqlashga yo'naltirib, shaxsiy qarashlarga yoki tashqi ta'sirlarga moyil bo'lmasdan chiqargan bo'lishi kerak. Bu, sudning mustaqilligi va obro'sini ta'minlashda, jamiyatda qonun ustuvorligi tamoyilini mustahkamlashda muhim omil hisoblanadi. Odillik prinsipi sud tizimining asosi bo'lib, adolatni ta'minlashning yagona yo'li sifatida ko'riladi. Ushbu prinsip, nafaqat sudyalarning individual faoliyatiga, balki butun sud tizimining ish faoliyatiga ta'sir ko'rsatadi. Adolatli sud tizimi jamiyatda qonun ustuvorligi va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Sudyalor, odillik prinsipini hayotga tatbiq etish orqali, jamiyatda huquqiy tartibni mustahkamlashga, odamlarning huquqlari va erkinliklarini himoya qilishga xizmat qiladilar”[4].

Odillik prinsipi davlat boshqaruvida insonparvarlik prinsipida ham namoyon bo'lishi mumkin. Ular bir-birini to'ldiradi. Adolatni ta'minlash uchun avvalo, davlat insonparvar siyosat yuritishi zarur. Shu asnod, insonparvarlik prinsipi ham “huquq jamiyat – inson – davlat o'rtasidagi munosabatlarni mustahkamlash va tartibga solishda adolat, insonni sevish, shaxsni e'zozlash va uning sha'nini qadrlash, unga hayot kechirish uchun munosib shart-sharoitlar yaratib berish nuqtai nazaridan kelib chiqadi. Huquqning insonparvarligi qonunchilik hujjatlarida mustahkamlangan ijtimoiy tuzumning shaxs uchun qulay iqtisodiy shart-sharoitlar, imtiyozlar yaratishini nazarda tutadi. Huquqda shaxsni tahqirlovchi, qiynovchi, unga nisbatan noinsoniy munosabatni yoqlab chiquvchi qoidalar bo'lishi mumkin emas. Mamlakatda vujudga keltirilgan kafolatlar tizimi fuqarolarni g'ayrihuquqiy xatti-harakatlar hamda ularning oqibatlaridan himoya qilishi kerak”[5].

Xalqaro huquqiy manbalarda odillik prinsipi asosan inson huquqlari bo'yicha shartnomalar va xalqaro sud qarorlari orqali namoyon bo'ladi, lekin bu tushuncha xalqaro huquqda alohida, mustaqil manba sifatida ko'rinmaydi. Boshqa xalqaro huquqiy manbalarda odillik prinsipi bevosita ko'rsatilmagan bo'lsa-da, uning qonuniylik, tenglik va adolatli sudlov kabi tamoyillar orqali ifodalanishi mumkin.

“Germaniyada odillik (adolat) prinsipi davlat boshqaruvi va huquq tizimining eng muhim konstitutsiyaviy tamoyillaridan biridir. Ushbu prinsip Germaniya Federativ

Respublikasi Asosiy Qonunida, xususan, 1–20-moddalarda o‘z ifodasini topgan bo‘lib, inson sha’ni, huquq va erkinliklarini hurmat qilish, ularni adolatli himoya qilish davlatning asosiy vazifasi sifatida belgilanadi. Germaniyada sud hokimiyatining mustaqilligi Konstitutsiyaning asosiy prinsiplari qatoriga kiradi. Biroq Germaniyadagi amaliyot bu konstitutsiyaviy prinsipga faqat qisman mos keladi. Adliya boshqaruvi Germaniyada ijro etuvchi hokimiyat tarkibiga kiradi. Har bir yer (federal shtat) o‘zining adliya vazirligiga ega. Adliya vazirliklari ma’lum darajada sud ishlarini yuritish uslubiga ta’sir ko‘rsatishga harakat qilib kelgan. Bu borada turli federal shtatlar (Bundesländer) o‘rtasida farqlar mavjud. Vaqtni tejash maqsadida qonuniy sud jarayoni (due process of law) huquqi buzilgan, natijada huquqiy masalalar faqat qisman va yetarli darajada ko‘rib chiqilmagan. Iqtisodiy jinoyatchilar ko‘pincha imtiyozli munosabatga ega bo‘lishgan — bu esa Germaniyaning an’anaviy huquqiy tizimida uchramaydigan hol edi — bular “bitimlar” (ya’ni “deals”) orqali amalga oshirilgan bo‘lib, ular ko‘pincha murakkab va ko‘p vaqt talab etuvchi sud jarayonlarining o‘rnini egallagan”[6].

Xulosa qilib aytganda, davlat boshqaruvida odillik prinsipi jamiyat va hokimiyat o‘rtasidagi o‘zaro ishonchning, boshqaruv tizimining qonuniyligi va samaradorligining asosiy kafolati hisoblanadi. Ushbu prinsip nafaqat huquqiy, balki ma’naviy-me’yoriy ahamiyatga ega bo‘lib, u boshqaruv qarorlarini qabul qilishda xolislik, tenglik va inson manfaatlarini ustuvor qo‘yishni taqozo etadi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, odillik prinsipi amalda to‘laqonli qo‘llanilganda, u nafaqat boshqaruv tizimining samaradorligini oshiradi, balki jamiyatda adolat, ishonch va qonun ustuvorligi muhitini mustahkamlaydi. Shu bois, davlat boshqaruvi tizimini isloh qilish jarayonida odillik prinsipini har bir sohada, xususan, kadrlar siyosati, ijtimoiy ta’minot, moliyaviy boshqaruv va huquqni qo‘llash amaliyotida chuqur tatbiq etish bugungi kunning eng dolzarb vazifalaridan biridir.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Karimov I.A. Bizning bosh maqsadimiz – jamiyatni demokratlashtirish va yangilash, mamlakatni modernizatsiya va isloh etishdir. – T., 2005. – B. 40.
2. Проблемы общей теории права и государства / Под ред. проф. В.С. Нерсисянца. – М., 2008. – С. 565.
3. Odilqoriyev X.T. Davlat va huquq nazariyasi. Darslik. – T.: “Adolat”, 2018. – B. 121-122.
4. Tursunova N. A. Odillik prinsipi: har bir sudyaning asosiy yo‘l-yo‘riqi. maqola // <https://inlibrary.uz/index.php/zdit/article/download/64448/65446>
5. Odilqoriyev X.T. Davlat va huquq nazariyasi. Darslik. – T.: “Adolat”, 2018. – B. 187-188.
6. <https://medelnet.eu/wp-content/uploads/2012/02/Q-Germany.pdf>

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 11 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).